

Jelena Budimirović
Vlada Republike Srbije
Urad za evropske integracije
Beograd, Srbija
jelena.buda@gmail.com

UDK: 811.163.41'38:811.163.6'38
Znanstveni članek

Eksplicitnost in presežek besed kot sredstvi birokratskega stila v času socializma v Srbiji in Sloveniji

Povzetek

Glavni namen birokratskega stila ni komunikativen, temveč ritualno-ideološki. Takšen stil služi kot sredstvo jezikovne manipulacije in birokratom zagotavlja monopol pri političnem odločanju. Birokratski stil je doživel v srbščini razcvet v socializmu, v slovenščini pa se je razvijal pod vplivom srbščine. V članku analiziramo eksplicitnost in presežek besed kot sredstvi birokratskega stila v letih 1974–1979 v Srbiji in Sloveniji. Kot primerno gradivo za takšno analizo smo izbrali srbski časopis *Borba* ter slovensko *Delo*. Analiza opisuje slovnična in leksična sredstva birokratizacije in razlaga njune učinke v sociolingvističnem kontekstu.

Ključne besede: birokratski stil, manipulacija, eksplicitnost, presežek besed, socializem

Uvod:

Pojem in poreklo birokratskega stila

Birokratski stil lahko definiramo kot posebno funkcijsko zvrst, pri kateri se različna slovnična in leksična sredstva, ki imajo v drugih vrstah svojo komunikativno in praktično upravičeno funkcijo, uporabljajo za prikrivanje ali spreminjanje informacij ter manipulacijo z javnostjo. Kot bistveno značilnost tega stila, ki v mnogočem določa njegovo naravo in lastnosti, lahko izločimo dejstvo, da njegov namen ni komunikativen, temveč ritualno-ideološki (Klajn 1991, 165). Jezikoslovci, ki se s to temo ukvarjajo, so opazili, da je jezik birokracije uporabljan samo kot

pokazatelj skupinske, ideološke pripadnosti govorca (Ivas 1984), oziroma njegove pripadnosti družbi posvečenih (Timotijević 1982, 91), da je mimikrija, saj z njegovo pomočjo govorec »prikriva osebno stališče, se izogiba opredelitvi« (Trnavčević 1982, 127), in »sredstvo za skrivanje resnice in zapeljevanje naivnih« (Simić 1996, 203). »Tako se ob uporabi jezika, ki je na videz razumljiv za vse, z uporabo določenih pomenskih premikov iz komunikacije izključuje del morebitnega avditorija, medtem ko se posvečeni med seboj zelo dobro razumejo« (Bugarski 1994, 34).

Takšen stil pogosto prikriva trivialno ali zmedeno razmišljanje, in kar je še hujše – je potencialno sredstvo manipulacije z ljudmi. »Verbalna inflacija je prepogosto dimna zavesa, ki prikriva odsotnost dejanske aktivnosti in resničnega angažiranja, spodbuja nedelo in karierizem ter služi kot močno obzidje v obrambi privilegijev« (Bugarski 1986, 81–82). Posledici takšnega stila sta »značilna odtujenost in pasivizacija naslovnikov« (Herman in dr. 1983, 25). Politik namenoma oblikuje sporočilo tako, da bi bilo težko razumljivo, s čimer »iz politične komunikacije izključuje širše sloje prebivalstva, kar mu zagotavlja monopol v političnem odločanju« (1988, 241). »Tako se izrazna stran jezika trga od pomenoslovne: človek bere in posluša, vidi in sliši pa ali nič ali pa le meglo, ali pa tisto, kar se je v njegovo zavest prikradlo po načelu nasprotnosti iz preostalega dela sporočevalne verige« (Toporišič 1981, 196–197). Po mnenju Franceta Forstneriča vzrok za takšno hermetičnost birokratskega stila leži v tem, da se družbenopolitični organ čuti trden v svojem položaju in moči, saj se mu ni treba »bojevati za volivca« in biti odgovoren do svojih naslovnikov (1985, 56). Zato je lahko »samozadosten« in »birokratsko skrivnosten«.

Tako dobimo jezik, ki je odtujen, umeten, jezik mutcev (Vitošević 1982, 23), nerazumljiv in uspavalen, jezik, v katerem »besede pomenijo, kar koli si želiš, oziroma ne pomenijo nič« (Timotijević 1982, 91); to je »umeten, brezizrazen, do skrajnosti umorjen jezik« (Klajn 1991, 172); sestavljen je iz okamenelih, brezbarvnih, izrabljenih pomenskih zvez in jezikovnih šablon (Vuković 1997).

Po mnenju Duške Klikovac (2001, 86–87) ima birokratski stil v srbskem jeziku korenine že v obrenovičevskih in avstroogrskih pisarnah. Svoj razcvet pa je doživel po drugi svetovni vojni kot jezik politične birokracije v okoliščinah enostranskega sistema. Je posledica globoke birokratizacije družbe, izpeljane pod okriljem samoupravljanja. Posebej sta ga spodbudila ustava iz leta 1974 in Zakon o združenem delu iz leta 1976, čemur je sledila »normativizacija vseh področij življenja, razrast administracije in poplava različnih zakonskih aktov, ki jih je bilo le do leta 1980 napisanih več kot milijon in pol« (Klikovac 2001, 85–110). Zakon o združenem delu ni bil le zakonska podlaga za birokratizacijo družbe, temveč tudi prototip birokratskega stila: njegovi prvi trije stavki so sestavljeni iz 145 besed, ki izražajo smisel, ki ga je mogoče izraziti v samo 14 besedah. Ivan Klajn (1991, 172) navaja, da je po tem zakonu

zemljoradnik postal individualni poljoprivredni proizvođač, zanatlija – radni čovek koji obavlja delatnost ličnim radom sredstvima rada u svojini građana, rukovodilac pa – radnik koji radi na poslovima odnosno radnim zadacima na kojima ima posebna ovlašćenja i odgovornosti. Tako je nastal zakon, ki ga povprečen človek ni mogel razumeti, čeprav bi njegov jezik »moral biti ravno izraz in volja nas samih, če naj bo samoupravljanje res naslonjeno na ljudi, na ljudstvo« (Moder 1984, 263).

Vpliv teh zakonskih besedil pa seveda »nujno prehaja v vse govore, na vse forume, na vsa posvetovanja, v vse časopise, liste in revije, v radio in na televizijo« (Moder 1984, 264). Kot razlog za takšen vpliv birokratskega stila na jezik medijev Janez Dular navaja dejstvo, da »novinarji včasih pišejo bolj po 'uradni dolžnosti' kot pa iz osebne zavzetosti; radi ostajajo preveč 'zvesti' in 'objektivni', tako da se ne potrudijo niti za jasnejšo, širšemu krogu povprečno izobraženih bralcev oziroma poslušalcev razumljivo in svežo besedno predstavitev vsebine raznih strokovnih sestankov ali sej družbeno-političnih teles« (Dular 1974, 43). Poleg tega novinarji pri sporočanju pogosto niso upoštevali izobrazbene ravni svojega občinstva oziroma dejstva, da pišejo za najširši krog ljudi; uradovanih in političnih besedil novinarji niso prilagajali svojim bralcem oziroma besedil niso »prevajali« iz jezika stroke v jezik, ki ga bralci lahko razumejo, temveč so jih v celoti ali odlomkih tiskali v časopisih (Dular 1985, 7). Eden od razlogov za bolj ali manj neposredno transmisijo političnega jezika v medije je tudi avtocenzura novinarjev, oziroma njihov strah pred »telefoni od zgoraj« (Flis 1985, 70).

Po mnenju uglednih slovenskih jezikoslovcev je na oblikovanje slovenskega birokratskega stila od nastanka skupne države vplivala srbsščina oz. srbohrvaščina. V SFRJ so bili po ustavi namreč jeziki narodov popolnoma enakopravni na celotnem ozemlju Jugoslavije, Toporišič pa je opozoril, da je bila »v praksi ta enakopravnost zmeraj omejena« (Toporišič 1991, 155). On navaja področja, na katerih slovenščina ni (popolnoma) enakopravna s srbohrvaščino (Jugoslovanska ljudska armada, Zvezna skupščina, jezik uradnih zveznih glasil, šolstvo) (Toporišič 1991, 155–161). Oblika neenakopravnosti, ki nas v tem članku najbolj zanima, pa je neenakopravnost pri pisanju zakonodajnih aktov, saj se je prav v njih razvijal birokratski stil. Slovenski politični jezik je »zelo dolgo nastajal ob prevajanju, sprva iz latinščine in nemščine, pozneje iz srbohrvaščine« (Herman in dr. 1983, 25). Ustava iz leta 1974 in Zakon o združenem delu nista bila napisana v slovenskem jeziku, ampak sta bila iz srbohrvaščine prevedena v slovenščino, kar je bilo »zoper načela ustave SFRJ, ki zagotavlja jezikom narodov in narodnosti pravice prvih jezikov« (Herman in dr. 1983, 30).¹

¹ Ostali državni dokumenti so obstajali v glavnem samo v srbohrvaščini (Toporišič 1991, 156), slovenska republiška zakonodaja pa je seveda nastajala v slovenščini.

Tudi jezik slovenskega novinarstva je bil pod vplivom srbskega, saj so novinarji pogosto prevajali novice iz srbsčine. »Tesni stiki med jugoslovanskimi republikami, precej enostranska odvisnost slovenskih množičnih občil od prevajanja iz Tanjuga, odprtost naših državnih meja in splošna povezanost današnjega sveta so na široko odprli vrata neslovenskim jezikovnim vplivom, predvsem srbohrvaškemu in anglo-ameriškemu« (Dular, Fras 1983, 86). Toporišič opaža, da je v času socializma jezik, »ki najbolj pritiska na slovenskega, srbohrvaški. Zlasti naše novinarstvo tvori v veliki meri neprvotna besedila, saj veliko prevaja, prilagaja že formulirano. V glavnem se prevajajo tudi naši politični in gospodarski koncepti, saj večinoma nastajajo na srbohrvaškem območju v srbohrvaškem jeziku« (članek »*Samoupravna slovenščina*«, v: Toporišič 1991, 191–209).

Cilj, material in metoda analize

Cilj te naloge je analiza eksplicitnosti in presežka besed kot sredstev birokratskega stila v času socializma v srbskem in slovenskem časopisu. Eksplicitnost in presežek besed sta dve izmed sedmih lastnosti, ki jih Duška Klikovac navaja v članku *O birokratizaciji srpskog jezika* (Klikovac 2001, 85–110).² Analiza bo izhajala iz predpostavke, oblikovane v prejšnjem poglavju – da se je birokratski stil na področju Jugoslavije v obdobju socializma oblikoval v srbsčini, ki je potem vplivala tudi na slovenščino.

Kot ustrezno gradivo za takšno analizo smo za srbski jezik izbrali dnevni časopis *Borba*, in sicer zato, ker je bil to organ Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije, ki je služil kot medijsko sredstvo Komunistične partije Jugoslavije (oziroma, po petdesetih letih, Zveze komunistov Jugoslavije), katere predsednik je bil obenem dosmrtno izvoljeni predsednik Jugoslavije Josip Broz - Tito. Za slovenščino smo analizirali časopis *Delo*, ki je nastal leta 1959 z združitvijo časopisov *Ljudska pravica* in *Slovenski poročevalec*.

Za analizo smo izbrali izdaje iz obdobja 1974–1979. Izbira je motivirana z že omenjeno trditvijo, da sta razvoj birokratskega stila posebej spodbudila ustava iz leta 1974 ter zakon o združenem delu iz leta 1976, zaradi česar menimo, da je to obdobje najbolj reprezentativno in zanimivo za potrebe te naloge. Dejstvi, da sta slovenščina in srbsčina sorodna jezika in da je na oblikovanje slovenskega birokratskega stila vplivala srbsčina oz. srbohrvaščina, nam omogočata klasifikacijo, ki je sicer nastala na podlagi raziskav srbskega jezika, uporabiti tudi pri analizi slovenskega *Dela*. Zaradi gospodarnosti bom pri navajanju

² Druge lastnosti, ki jih navaja D. Klikovac so: nominalnost, splošnost, nedoločnost, evfemizem, ter kvaziznanstvenost in uporaba besed tujega izvora (Klikovac 2001, 87).

primerov izpuščala nerelevantne dele stavkov, pomembne besede in besedne zveze bom označila s krepko pisavo, nekatere primere pa komentirala v oklepajih.

EksPLICITNOST

Odvečnost

Čeprav je namen eksPLICITNOSTI praviloma večja jasnost in nedvoumnost, v birokratskem stilu eksPLICITNOST najbolj pogosto pomeni odvečnost, saj imenuje tudi tisto, kar že razumemo iz konteksta ali pomena že uporabljene besede, ali pa ponavlja že prej podano informacijo. Najprej navajamo primere iz *Borbe*:

*Zapadni novinari u Lobitu **potvrdili su da je tačna** reportaža britanske televizije.*

Namesto tega pleonastičnega izraza bi lahko novinar zapisal: *potvrdili su reportažu* ali *rekli su da je tačna*. V naslednjem primeru pa je ista informacija podana na dva različna načina:

*Organi državne uprave dužni su da svojim radom radnim ljudima, OOUR i drugim samoupravnim zajednicama **obezbeđuju efikasno ostvarivanje njihovih prava i interesa i stvaraju uslove za što brže i potpunije ostvarivanje tih prava i interesa.***

V naslednjem primeru sta, eden za drugim, uporabljena dva splošna izraza s skoraj istim pomenom:

*To će, po oceni Veća, zahtevati od svih društvenih činilaca da **stvaraju uslove i preduzimaju odgovarajuće mere** za dalje jačanje našeg izvoza Dogovorom o sprovođenju politike cena u 1976. godini predviđene su odgovarajuće mere i akcije za uspešno ostvarivanje politike cena.*

V tem primeru pa ni najbolj jasno, kaj drugega bi lahko bil namen takšnega dokumenta?

Zanimivi so tudi primeri iz slovenskega *Dela*. V prvem primeru je dvakrat povedana ista informacija:

*Družbenopolitične organizacije se morajo s svojo dejavnostjo odgovorno vključiti v uresničevanje nalog, ki so nujne **ob prehodu v novo ustavno stanje za uresničevanje vsebine nove ustave.***

V naslednjem primeru pa je ena informacija povedana kar trikrat:

*Ne bi pa se smel omejevati zgolj na družinska razmerja, temveč **bi moral bolj poglobljeno poudariti tudi interes družbe za razvijanje zdravih odnosov v družini. Družbeni interes za pomoč družini pri vzreji in vzgoji otrok se bo moral močneje izražati,***

če izhajamo iz samoupravnih odnosov, **zato je potrebno v družinski zakonodaji jasneje opredeliti odnos družba – družina.**

V številnih pripombah je bilo čutiti enotno prizadevanje, da ne bi prezrli nekaterih **pozitivnih dosežkov** v tej sferi ustvarjanja. (Ali so dosežki lahko tudi negativni?)

Komite mestne konference ZKS Ljubljana je hkrati svojo kadrovsko komisijo zadalžil, da **v sodelovanju** z občinskimi skupščinami, SZDL in drugimi aktivno **sodeluje** pri reševanju kadrovskih težav. (Sodeluje v sodelovanju?)

Ločevanje enega dejanja na dve

Zelo zanimiv in takorekoč zvit način za doseganje »eksplicitnosti« je tudi ločevanje enega dejanja na dve razumljivi dejanji, ponavadi na začetek in samo realizacijo nekega dejanja. Poglejmo primere iz Borbe:

*Veče je naglasilo potrebu večeg angažovanja organa za **pokretanje i vođenje postupka** i večie saradnje i koordiniranja rada pojedinih komisija i opštinskih organa za prihode sa opštinskim samoupravnim strukturama.*

*Na kraju jučerašnje sednice Savet je odlučio da oformi radnu grupu koja će **započeti i koordinirati** posao na izradi republičkog programa stabilizacije.*

Tudi v *Delu* najdemo primere, ki ponazarjajo ta pojav:

*Predlog novega zakona podaja osnovne systemske okvire, ki **omogočajo in spodbujajo** uveljavljanje medsebojnih samoupravnih odnosov na področju cen.*

*Vsi ti v sistemu družbene samozaščite kot najširšega temelja varnosti družbe **ukrepajo in aktivno pomagajo** pri **odkrivanju in preprečevanju** dejavnosti, ki ogroža neodvisnost, ozemeljsko nedeljivost in obrambno sposobnost države.*

Birokratski stil torej eksplicira tudi tisto, kar se razume, zato večja eksplicitnost ne pomeni tudi večje razumljivosti – informacija je ponavadi celo manj jasna, ker je daljša. Na ta način, trdi D. Klikovac (Klikovac 2001, 101), dobi bralec vtis, da je daljši govor tudi bolj informativen, avtor pa je videti bolj pameten in izobražen. Poleg tega govorec s pomočjo tega sredstva poskuša pustiti vtis, da ničesar ne prepušča naključju in da vedno razlaga stvari, tudi ko obstaja najmanjša indikacija, da bi jih lahko nekdo premalo dobro ali napačno razumel – na ta način sebe predstavlja kot skrbnega in odgovornega. Ali, kot je to formuliral Vuković (1997, 24), »Te neskončne govorance so v bistvu pomenile čim več govoriti in ničesar ne povedati ter tako zbegati poslušalca z nejasnimi jezikovnimi šablonami«.

Presežek besed

Kot opaža Klajn (2007, 28), »če je splošni princip birokracije zakaj enostavno, če je lahko zapleteno, se ta na jezikovni ravni glasi zakaj z malo besedami, če lahko z veliko«. Ali drugače povedano: v birokratskem stilu »je preprosta misel ali ugotovitev izražena v stavku z enaindvajsetimi ali celo več vrsticami, zahtevnejša misel pa je tako zapletena, da jo komaj še razberemo iz besedila« (Herman in dr. 1983, 26).

Zamenjava besede z njeno večbesedno sopomenko

Presežek besed smo že omenili kot posledico eksPLICITNOSTI, ta pojav pa se v birokratskem stilu ustvarja tudi z zamenjavo ene besede z njeno večbesedno sopomenko. Poglejmo primere iz srbske *Borbe*:

Konstatovano je da su u 1975. godini na sektoru cena ostvarena pozitivna kretanja.

V nadaljevanju članka lahko izvemo, da so se cene v letu 1975 zniževale, torej bolj jasno povedano: *Tokom 1975. godine cene su se sniživale. V naslednjem primeru lahko namesto izraza koordinirati posao na izradi uporabimo bolj enostaven izraz: koordinirati izradu:*

koordinirati posao na izradi republičkog programa stabilizacije.

Sadašnja sagledavanja upućuju na to da će u idućoj godini uslovi za realizaciju spoljnotrgovinske razmene i dalje biti složeni.

V tem primeru bi novinar namesto *realizacija spoljnotrgovinske razmene* lahko napisal: *uvoz i izvoz.*

Veće je konstatovalo da su u 1973. godini postignuti značajni rezultati u suzbijanju neosnovanog bogaćenja.

Tu bi bilo namesto označenega izraza bolj jasno povedano: *da je značajno suzbijeno/smanjeno neosnovano bogaćenje.* V zadnjem primeru bi lahko uporabili krajši izraz: *osnova za dalju izradu plana*

materijal za pripremu društvenog plana Jugoslavije do 1980. može poslužiti kao osnova za dalji rad na izradi plana.

Sledijo primeri iz *Dela*. V prvem primeru vidimo, kako se informacija *banka bo stimulirala izvoz* izraža s presežkom besed:

Združena banka bo letos prispevala maksimalne napore za stimuliranje tistih delov gospodarstva, ki so usmerjeni k izvozni dejavnosti. Izvršni svet pa bi v celoti in učinkovito lahko prevzel odgovornost za izvajanje politike, predpisov in splošnih aktov ter za usklajevanje dela upravnih organov.

V tem primeru bi označene dele lahko bolj poenostavili, če bi rekli: *lahko bi izvajal ... in usklajeval*

*Jasnejša opredelitev tega, kako bodo oblikovale delegacije **delovnih ljudi, ki delajo v kmetijstvu, obrti ipd. z delovnimi sredstvi v zasebni lasti**, poudarja razredno vsebino, zakaj ti bi formirali delegacije le v primeru, ko se vključuje v družbeno delo.*

V tem primeru je birokrat namesto *kmetijci in obrtniki* prevzel zelo kompleksen izraz iz Zakona o združenem delu.

*Tajnik RK SZDL Pero Djetelić je izjavil, da so se priprave začele že z javno razpravo o **osnutkih osnutkov** ustav ter ustanavljanjem TOZD in krajevnih skupnosti.*

In-skupine

Še en mehanizem za ustvarjanje presežka besed so t. i. *in-skupine* (*i-grupe*), kot jih imenuje Ratković (1988) in ocenjuje, da so ena izmed glavnih značilnosti političnega govora. Gre za skupine dveh ali redkeje treh besed (ali pomenskih zvez) povezanih z veznikom *i* (*in*), s pomočjo katerih se lahko stavek podaljša do katerekoli poljubne dolžine. Iz *Borbe* smo izbrali primere, ki sledijo:

*Veče je naglasilo potrebu večeg angažovanja organa za **pokretanje i vođenje postupka i veće saradnje i koordiniranja rada pojedinih komisija i opštinskih organa** za prihode sa opštinskim samoupravnim strukturama.*

*Pritom će se posebno voditi računa o **racionalnoj i ekonomskoj opravdanoj i poželjnoj** supstituciji uvoza.*

*izvršno veće BiH konstatovalo je da ovaj materijal o zajedničkim **interesima i ciljevima ekonomskog i društvenog razvoja** Jugoslavije može da posluži kao osnova za dalji rad na izradi **društvenog plana i njegovog usaglašavanja među republikama i pokrajinama i odgovarajućim grupacijama** udruženog rada.*

*rešavanje najaktuelnijih pitanja u domenu zdravstvene zaštite stanovništva, **obrazovanja i vaspitanja i društvene samozaštite i bezbednosti.***

Primeri iz Dela:

*zagotavljajo **povezovanje in usklajevanje posebnih in parcialnih interesov** ter njihovo **sintezo in naslonitvi na znanost in dolgoročno temeljno družbeno orientacijo**, ki ne bo podvržena slučajnim vplivom trenutnih **razmer in sil***

***ustava SFRJ in ustava SRS ter zvezni in republiški zakon o volitvah in delegiranju** delegatov v skupščine družbenopolitičnih skupnosti še niso sprejeti*

V naslednjem zanimivem primeru iz *Dela* pa avtor kombinira veznik »in« s predlogom »o«, kar tudi deluje hipnotično ter onemogoča razumevanje:

Republiški izvršni svet je na seji najprej obravnaval predlog zakona o spremembah zakona o financiranju splošnih družbenih potreb o družbenopolitičnih skupnostih in predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o uvedbi in stopnjah republiških davkov in taks.

Še posebej zanimivo je, da v okviru *in*-skupin najdemo tudi sopomenke:

*Sve to ukazuje na **opravdanost i celishodnost** nastavljanja takve politike.*

*Zaduženi su Odbor za društveno-ekonomske odnose i nadležni savezni organi uprave i savezne organizacije da nastave pracheenje **sprovođenja** i uopšte **primene** ovog zakona.*

Videli smo primere iz *Borbe*, sledijo pa primeri iz *Dela*:

*Dokument, ki je bil sprejet, je konkretizacija splošnih **stališč in načel** kadrovske politike, prilagojenih kandidiranju za **člane delegacij in delegate** v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti.*

*To je hkrati pogoj za **uspešno in učinkovito** delovanje skupščinskega in političnega sistema v celoti.*

*Delovni ljudje so v razpravi hkrati prispevali številne pripombe, **predloge, sugestije** in opozorila za dopolnitev posameznih ustavnih rešitev, zato da bi ustava kot temeljna listina samoupravljanja še v večji meri postala orožje **delavskega razreda in vseh delovnih ljudi**.*

Korist uporabe tega jezikovnega mehanizma je trojna. Prvič, *in*-skupine predstavljajo ritmične celote in vzbujajo vtis popolnosti in zaokroženosti, ki ga prejemnik prenaša z ravni izraza na raven pomena. Njihov ritem »ima uspavalen, skoraj hipnotičen učinek, ki slabi pozornost bralca« (Klikovac 2001: 105) in mu tako otežuje razumevanje. Nenazadnje pa implicirajo tudi večjo pomembnost vsebine, saj povečujejo količino besedila. Ni slučajno, da imajo vse tri značilnosti tega mehanizma manipulativni učinek.

»Danes velja nenapisano pravilo: Nikoli ne povej z dvema besedama tistega, kar lahko poveš s petimi« (Klajn 2007, 12). Zakaj se birokratski stil poslužuje presežka besed? Daljše besedilo ponavadi pomeni tudi bolj informativno besedilo, zato se njegov avtor lahko pretvarja, da je povedal več, kot pravzaprav je. Toda presežek besed lahko tudi prikriva informacije. »Možno je, da je [politični, t. j. birokratski stil] pogosto tako klišejski in repetitiven, skladenjsko in frazeološko obremenjen, dolgočasen in nedomiseln prav zato, ker najbolje deluje, ko pozornost

njegovih 'odjemalcev' oslabi, kar pomeni, da gredo različne nejasnosti in dvomnosti lahko neopaženo mimo» (Bugarski 1994, 37).

Sklep

Na podlagi analize jezika *Borbe* in *Dela* iz obdobja 1974–1979 lahko pridemo do ugotovitve, da je bil novinarski jezik v Srbiji in Sloveniji v tem času pod močnim vplivom birokratskega načina izražanja. Do tega je prišlo zaradi precej neugodnih gospodarskih in političnih razmer pred koncem socializma v SFRJ. S pomočjo eksplicitnosti birokratski stil eksplicira tudi tisto, kar se razume, in zato večja eksplicitnost ne pomeni tudi večje razumljivosti, ampak ponavadi odvečnost. Poleg tega govorec s pomočjo tega sredstva poskuša pustiti vtis, da ničesar ne prepušča naključju in da vedno razlaga stvari, ter na ta način sebe predstavlja kot skrbnega in odgovornega. Presežek besed omogoča podaljševanje stavka do katerekoli poljubljene dolžine – na ta način bralec dobi vtis, da je daljši govor tudi bolj informativen. Z uporabo tega sredstva birokratizacije jezika se avtor lahko pretvarja, da je povedal več, kot pravzaprav je, nenazadnje pa je videti bolj pameten in izobražen.

Literatura

- Bugarski, Ranko. 1986. *Jezik u društvu*. Beograd : Prosveta.
- Bugarski, Ranko. 1994. *Jezik od mira do rata*. Beograd : Beogradski krug.
- Danojlić, Milovan. 1982. »Pisac i jezik«. V *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture*, 253–259, Beograd Prosvetni pregled.
- Dular, Janez. 1974. »Zvrstnost slovenskega publicističnega jezika«. V *X. seminar slovenskega jezika, literature in kulture 1.–13. julija 1974. Predavanja*, ur. Tine Logar, 41–52. Ljubljana : Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnost.
- Dular, Janez. 1985. »Teoretična izhodišča«. V *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur. Peter Štefanič, 7–13. Ljubljana : Delavska enotnost.
- Dular, Janez, Slavko Fras. 1983. »Poročilo delovne skupine v množičnih občilih«. V *Slovenščina v javnosti. Posvetovanje o slovenskem jeziku*, ur. Breda Pogorelec, 79–86. Ljubljana : Republiška konferenca SZDL Slovenije, Slavistično društvo Slovenije.
- Đukanović, Maja, Borko Kovačević. 2010. »Srpski i slovenački jezik – razvoj kontrastivnih proučavanja«. V *Kontrastivna proučavanja srpskog jezika: pravci i rezultati 1*, ur. Ivan Klajn in Predrag Piper, 147–154. Beograd : Srpska akademija nauka i umetnosti, Odeljenje jezika i književnosti.

- Flis, Drago. 1985. »Jezik kot sprevernjena zavest«. V *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur. Peter Štefanič, 69–71. Ljubljana : Delavska enotnost.
- Forstnerič, France. 1985. »Novinarjeva zavezanost bralcem in virom informacij v samoupravni ureditvi z izraznega stališča«. V *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur. Peter Štefanič, 53–58. Ljubljana : Delavska enotnost.
- Herman, Bogdana, Savin Jogan, Breda Pogorelec. 1983. »Slovenski jezik v političnem življenju, v zakonodaji, upravi in sodstvu«. V *Slovenščina v javnosti. Posvetovanje o slovenskem jeziku*, ur. Breda Pogorelec, 25–30. Ljubljana : Republiška konferenca SZDL Slovenije, Slavistično društvo Slovenije.
- Klajn, Ivan. 1991. »Izbor reči i obrta; Značenje reči«. V *Jezički priručnik*, 145–199. Beograd : Radio-televizija Beograd.
- Klajn, Ivan. 2007. *Ispici pa reci*. Novi Sad: Prometej.
- Klikovac, Duška. 1997. Jedna stilska vežba: govorite li birokratski? *Jezik danas* 3 : 17–21.
- Klikovac, Duška. 2001. O birokratizaciji srpskog jezika. *Naš jezik* 34 (1–2) : 85–110.
- Koprivc, Jak. 1985. »Birokratščina ni otrok samoupravljanja«. V *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur. Danilo Domanjko, 27–29. Ljubljana : Delavska enotnost.
- Mladenov, Marin. 1980. *Novinarska stilistika*. Beograd : Naučna knjiga.
- Moder, Janko. 1984. *Jezikovno razsodišče 1980–1982*. Trst : Založništvo tržaškega tiska.
- Ratković, Marina. 1988. *Lingvistička analiza političkog jezika (u dokumentima 13. kongresa SKJ)*. Magistrska disertacija. Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet.
- Simić, Radoje. 1996. *Politički diskurs (inflacija reči u samoupravnom društvu SFRJ i jezička prifilaksa)*. Beograd : MX »Aktuel«.
- Toporišič, Jože. 1976. *Slovenska slovnica*. Maribor : Obzorja.
- Toporišič, Jože. 1981. Dinamika razvoja slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in slovstvo* 26 (6) : 193–199.
- Toporišič, Jože. 1991. *Družbenost slovenskega jezika. Sociolingvistična razpravljanja*. Ljubljana : Državna založba Slovenije.
- Trnavčević, Zaharije. 1982. »Mimikrija u javnom govoru izabranih«. V *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture*, 125–127. Beograd : Prosvetni pregled.
- Vitošević, Dragiša. 1982. »Ispozaboravljasmo se!«. V *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture*, 19–24. Beograd : Prosvetni pregled.
- Vuković, Branko. 1997. *Naše jezičke boljke*. Podgorica : Pokret dd.

Jelena Budimirović
Vlada Republike Srbije
Kancelarija za evropske integracije
Beograd, Srbija

EKSPLICITNOST I VIŠAK REČI KAO SREDSTVA BIROKRATSKOG STILA U VREME SOCIJALIZMA U SRBIJI I SLOVENIJI

Glavna svrha birokratskog stila nije komunikativna, već ritualno-ideo-
loška. Takav jezik služi kao sredstvo jezičke manipulacije i birokratama
obezbeđuje monopol u političkom odlučivanju. Birokratski stil u srp-
skom jeziku doživljava procvat tokom socijalizma, a u slovenačkom je-
ziku se razvija pod uticajem srpskog. U ovom radu analiziramo eksplici-
tnost i višak reči kao sredstva birokratskog stila u periodu 1974–1979.
u Srbiji i Sloveniji. Kao adekvatno gradivo za takvu analizu izabrali smo
srpske novine *Borba* i slovenačko *Delo*. Analiza opisuje gramatička i le-
ksička sredstva birokratizacije i objašnjava njihove efekte u socioling-
vističkom kontekstu.

Ključne reči: birokratski stil, manipulacija, eksplicitnost, višak reči, so-
cijalizam

Jelena Budimirović
Government of the Republic of Serbia
European Integration Office
Belgrade, Serbia

THE EXPLICITNESS AND EXCESSIVE WORDING AS MEANS OF THE BUREAUCRATIC STYLE IN THE AGE OF SOCIALISM IN SERBIA AND SLOVENIA

The main purpose of the bureaucratic language is not the one of communication, but of ritualistic ideology. This language serves as a means of linguistic manipulation and it provides monopoly to bureaucrats in political decision-making. The bureaucratic style flourished in the Serbian language during the Yugoslav socialism, and it in turn influenced the Slovenian bureaucratic style of the time. This paper discusses the use of explicitness and euphemisms as the means of the bureaucratic language between 1974 and 1979 in Serbia and Slovenia. For this analysis, we have chosen two newspapers, *Borba* and *Delo*, representative of Serbia and Slovenia, respectively. This analysis depicts the grammatical and lexical tools of the bureaucratic language and interprets their effects in the sociolinguistic context.

Keywords: bureaucratic style, manipulation, explicitness, surplus of words, socialism